

Animado debate entre os escritores sobre a crise do libro e a creación literaria

Mª Xosé Queizán defendeu o realismo e Suso de Toro a liberdade do escritor

MANUEL VEIGA

Miguel Anxo Fernán-Vello, secretario en funcións da Asociación de Escritores en Língua Galega, resumiu con claridade: "a palabra máis oída aquí foi a de crise". Crise de vendas, pero non crise de autores. A asistencia, de feito, a este IV Congreso de Escritores, non foi exígua. Uns sesenta pasaron entre os días 14 e 16 polo centro *Caixanova* de Vigo para asistir aos actos convocados pola AELG.

A crise de vendas non só é galega, pero entre nós parece vivirse de forma máis aguda. As causas habería que buscalas no devalar do galego entre as novas xeneracións, como anotou Francisco Rodríguez, e na invisibilidade da literatura en lingua galega nos medios de comunicación. Carlos Bernárdez definiu aos escritores galegos como "homes sen face" e o crítico Ramón Nicolás deu conta da desaparición nos últimos anos de tres suplementos culturais: o *Galicia literaria* de *Diario 16*, *Faro das Letras* e o Suplemento *Culturas de La Voz de Galicia*.

A cortésia que reinou entre os asistentes non impediu que por momentos o debate acadase grosos de forte intensidade. Mª Xosé Queizán criticou a abundancia na literatura galega "de mitos, personaxes irrealis e solucións máxicas". Entre este tipo de referencias citou "aos celtas, o gral, Mª Soliña..." e acto seguido enumerou, como contrapartida, unha serie de temas que aínda carecen dun tratamento narrativo suficiente, caso da emigración, o contrabando, o narcotráfico, o wolfram ou o mundo do mar.

Suso de Toro respondeu a esta intervención sinalando que a literatura e a política ou o combate social representan "dous modos distintos de relacionarse coa vida". "Para min,

a literatura —engadiu— é un camiño individual, aínda que tamén procure encontrar a verdade". O autor de *Tic-Tac* resumiu a súa postura recoñecendo "a dimensión social da literatura", pero matizando que o feito creativo en si "non debe responder a un programa".

Dos 'felices oitenta' á crise

O tema recorrente da crise foi contextualizado por Fernán-Vello ao ofrecer o dato de que só o 15% dos libros vendidos nas librerías galegas están na nosa lingua. En palabras de Suso de Toro "nestes vinte anos de autonomía reivindicamos a tribu, pero non fomos capaces de artellar unha dimensión industrial da cultura". X.M. Millán Otero quixo engadir algún matiz ao pesimismo e lembrou que "nin foron tan felices para a literatura galega as décadas dos oitenta e noventa, como algunhas veces se dixo, nin temos porque pensar agora que o tempo presente seña tan malo".

Tivo tamén o seu lugar no debate o mundo das traducións. Varios autores coincidiron en que o eco das obras de Manuel Rivas "é a cuota que están dispostos a concedernos en Madrid aos galegos". Tamén houbo coincidencia en que o papel da literatura en xeral se estaba a re-

Só o 15% dos libros vendidos na Galiza están na nosa lingua, segundo M.A. Fernán-Vello, na imaxe con Mª Xosé Queizán.

ducir, polo maior peso doutros medios culturais e de masas. A este respecto, Francisco Rodríguez encargouse de matizar que a literatura seguía a ser con todo a base para o desenrollo doutros campos como o cine ou canción. Neste sentido a desaparición ou marxinalización da literatura en galego representaría unha sentenza negativa tamén para os demais ámbitos. No tocante ao peso do poder sobre a creación literaria, Luisa Villalta sinalou que "agora non hai imposición, senón publicismo.

Déixanos ser nós mesmos pero a tempo parcial".

O debate que tivera como lema *O futuro da literatura galega* estivo balizado pola intervención de apertura de Francisco Fernández del Riego e pola de clausura de Basilio Losada. ♦

A proposta de Suso de Toro

O debate entre os escritores, non ocultou as moitas coincidencias. Houbo acordo en que a chegada ao público lector estaba interrompida e en que a autonomía non fora capaz de incorporar ao galego novos lectores. Millán Otero afirmou que se disolvera o espellismo dos oitenta cando moitos crían

que a literatura podía vivir nun campo social autónomo dentro dun país que, no social e político seguía igual. Millán mostrouse partidario de que os criadores asumisen esa anomalía. Neste marco, Suso de Toro lanzou unha proposta: "Os escritores temos que vencer á administración e aos

meios de comunicación de que a cultura galega é un sector estratéxico que reforza o valor doutros sectores, como o leite, a pesca ou a moda". E lembrou que "os escritores españois son potenciados porque reforzan o valor *España*, o do ñ. A cultura supón sempre un valor engadido". ♦

Ernesto Sampaio, o surrealista que vivía en poesía

Morreu en Lisboa a primeiros de decembro

X.G.G.

"Somos dous ríos / que se afastan en silencio..." escribiu Ernesto Sampaio en 1986 en *A procura do silencio*, (Lisboa, Hiena Editora). Dous ríos que no transcurso de menos de ano e medio afástanse para sempre, desembocando na morte. Hai un ano e medio morría a actriz Fernanda Alves, a dona, o amor louco de Ernesto Sampaio, un dos grandes críticos e poetas portugueses deste tempo —sen esquecer o seu importante labor de tradutor: André Bretón, Julien Gracq, Peter Burger, Ionescu, Walter Benjamin, o Popol Vuh... Hai pouco, a segunda semana de decembro, apareceu morto na súa casa Ernesto Sampaio.

Sampaio pertencía, pertencía, ao surrealismo. Ao grupo do café Gelo, onde se reunían nos miserábeis tempos salazaristas. Foi xornalista, no desapare-

cido *Diario de Lisboa*, até 1986 en que aparece o citado *A procura do silencio*, era o autor de dous únicos libros, *Luz Central* e *Para uma cultura fascinante* (1958, 1959, respectivamente, recollidos posteriormente no volume *Luz Central*, Lisboa, Hiena, 1990), "reflexões sensíveis deste autor, os seus poemas-meditações —ou como se lhes queira chamar— são os textos máis agudos e corajosos que entre nós se escreveram, na modernidade, dentro da e sobre a "experiencia poética", escribiu Herberto Helder ao presentar o autor na súa polémica antoloxía *Edoi Lelia Doura* (Lisboa, Assírio & Alvim, 1985).

De 1990 até hoxe —á parte de diversas traducións— apareceron tres libros de Ernesto Sampaio, dous de "ensaios", *Ideas lebres* e *Feirados Nacionais*, e máis un terceiro, de

poesia, *Fernanda*, dedicado á súa muller despois de morta esta (os tres están editados por Fenda).

As reflexións, as meditacións, a poesía, a crítica de Ernesto Sampaio está inserida no que el chamou a "única real tradición viva", esa tradición cuxas tutelas son o Soño, a Liberdade, o Amor, os pólos "tutelares" que conformarán unha cultura fascinante; a luz central de toda poesía viva, non recuperada; a luz central de todo poeta que non se deixa —caninamente— recuperar, "ou por envelhecerem ou por non terem sabido manter a distancia suficiente, conscientes da súa dirección única: esa "vontade prática" que procura restabelecer os verdadeiros fundamentos da relación home-mundo". A "prática" crítica de Ernesto Sampaio nunca se nutriu de "actualidade", pois aínda que

desde as páxinas de *Diário de Lisboa* tivese que dar noticia desta, sempre a "luz central" que atravesaba os seus textos era unha sempre inactual: a poesía, o soño, o amor a liberdade.

Como o seu admirado Bretón, Ernesto Sampaio sabía que querer "vivir en poesía" fóra da vida era atentar contra a vida e contra a poesía. "A poesía non se vive ao 10 ou 20 por cento, reservando o resto aos imperativos da chamada realidade práctica. Afirmar isto valeu ao surrealismo (e a Bretón en particular) o ódio sempre virulento da maioría dos intelectuais", escribiu el falando de "André Bretón e a práctica da poesía". Esas palabras referidas ao autor de *Nadja* pode o leitor aplicar a Ernesto Sampaio.

Se Sampaio viviu integralmente —ao cento por cento— a poesía, o mesmo foi en amor.

Como Bretón, afirmaba, que en amor nunca há decepcións. Amou loucamente a Fernanda, e cando ela morreu sentíuse brutalmente mutilado. No libro homónimo, falando da falta física do ser amado: "falta-nos a metade das nosas veias, metade dos nosos nervos, metade da nosa pele esfolada, metade do noso corazón gelado". Sen a presenza do ser amado, que depara o futuro?: "É no futuro que a morte está". Quizais só esperaba iso, a morte, porque o amor "não admite a menor restrição: tudo ou nada, sendo o tudo a vida e o nada a morte".

Quedará Ernesto Sampaio (1935-2001) como un dos grandes —segredos— poetas portugueses da segunda metade do século XX, como un dos grandes "teorizadores" da poesía en Portugal, como un dos grandes surrealistas. ♦